

ผ้าขึ้น : กรณีศึกษาเมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

**Pha Sin': A Case Study of Chanasomboon City
in Champasak, Lao People's Democratic Republic
(Lao PDR).**

สุปิยา ทาปทา¹ อานันท์ ทาปทา² กาญจนา ชินนาค³ สุตาพร ดังควนิช⁴
ชนันต์รัตน์ รูปใหญ่⁵ ศศิธร อดิสรเมธากุล⁶ พอนสะวัน เทพพะสุรินทอน⁷ ดาวัน ทำมะวง⁸

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุบลราชธานี supiya3006@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี anan_tapta@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี kanjana@hotmail.com

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี tangkawa@yahoo.com

⁵ อาจารย์ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี spoonves@hotmail.com

⁶ อาจารย์ สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี nate_sasithorn@hotmail.com

⁷ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยจำปาสัก สปป.ลาว ptheppha@gmail.com

⁸ หัวหน้าฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยจำปาสัก สปป.ลาว davanh_9999@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของการทอผ้า 2) กระบวนการ ทอผ้า คติความเชื่อและสวดลายผ้า (สื่อสัญลักษณ์) 3) สภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา รวมทั้ง บทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนด้านการทอผ้า 4) เพื่อศึกษาการคงอยู่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการนุ่งผ้าขึ้น และบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสนับสนุนการนุ่งผ้าขึ้นของผู้หญิงลาว ขอบเขตของการศึกษาคือ บ้านสะฝ่าย และบ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของการทอผ้า ทั้งบ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค มีการทอผ้า มาไม่ต่ำกว่า 400 ปี และมีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

2. กระบวนการทอผ้า ในอดีตทั้งสองหมู่บ้าน จะใช้เส้นใยจากธรรมชาติคือไหมและ ผ้าย ใช้สีธรรมชาติในการย้อม และการทอผ้า เป็นการถ่ายทอดจากแม่สู่ลูกสาว จะทอผ้า เพื่อใช้ในครอบครัวและนำไปแลกเปลี่ยน แต่กระบวนการทอผ้าในปัจจุบัน ทั้งสองหมู่บ้าน จะเปลี่ยนมาใช้เส้นใยอุตสาหกรรมคือ เส้นใยไหมจากประเทศจีนแทน เนื่องจากไม่มีขั้นตอน ในการเตรียมเส้นไหมที่ยุ่งยาก ราคาถูก เส้นไหมเรียบ หาซื้อได้สะดวก ใช้สีเคมีในการย้อม และการทอผ้ายังคงมีการถ่ายทอดจากแม่สู่ลูกสาวเช่นเดียวกับในอดีต เทคนิคการทอผ้า ของพวกเขาคือ “มัดหมี่” (กั้นสีเส้นใย) “จก” (เส้นพุ่งพิเศษแบบไม่ต่อเนื่อง) “ขิด” (เส้น พุ่งพิเศษแบบต่อเนื่อง) โดยส่วนใหญ่ช่างทอผ้าที่บ้าน สะผ่ายจะทอตัวจีน (จิ้นหมี่/มัด หมี่) ส่วนช่างทอผ้าบ้านดอนโคจะทอ “จก” และ “ขิด” สำหรับ ส่วนเชิงผ้า (ตีนจีน) คติความเชื่อและสื่อสัญลักษณ์เกี่ยวกับลวดลายผ้า ชาวบ้านจะไม่เข้าใจความหมาย ช่างทอปัจจุบัน จะไม่ทอลวดลายผ้าโบราณ แต่จะทอลวดลายง่าย ๆ เพื่อผลิตตามความต้องการของตลาด

3. สภาพปัญหา อุปสรรค ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทุน เทคนิค ตลาดและปัญหา คุณภาพของผ้าทอ เนื่องจากมีการเร่งการผลิตตามความต้องการของตลาดมากเกินไป และปัญหาจากผ้าทอเลียนแบบจากโรงงานประเทศจีน ซึ่งมีราคาถูกเข้ามาตีตลาด มีผลกระทบ ต่อตลาดของช่างทอ ผ้า การส่งเสริมเรื่องทุน ตลาด และการอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพของผ้าทอ จากหน่วยงานภาครัฐนั้นยังมีไม่เพียงพอ

4. การคงอยู่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการนุ่งผ้าซิ่น การที่ผู้หญิงลาว ยังคงรักษาวัฒนธรรม การนุ่งผ้าซิ่นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นวิถีชีวิต อยู่ใน จิตสำนึก เป็นความภาคภูมิใจและเป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ โดยหน่วยงาน ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุนโดยประกาศีให้การนุ่งผ้าซิ่นผู้หญิงลาว เป็น เอกลักษณ์และวัฒนธรรมประจำชาติ และจะต้องนุ่งซิ่น ในโอกาสต่าง ๆ เช่น เครื่องแบบ เจ้าหน้าที่รัฐ เครื่องแบบนักเรียน/นักศึกษา และการไปติดต่อราชการ จึงทำให้การนุ่งผ้าซิ่น ของผู้หญิงลาวยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ผ้าซิ่น กระบวนการทอผ้า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

ABSTRACT

This research aimed to study 1) the history of cloth weaving, 2) cloth weaving process, beliefs and textile designs (symbolic message) 3) problems, obstacles, and developmental means including role of governmental sectors in promoting cloth weaving, and 4) the existence of ‘Pha Sin’ wearing and a role of governmental sectors in promote Laotian women to wear ‘Pha Sin’. The research scope covered the areas of Sapai village and DonKo village Qualitative tools including interview and focus-group discussions were employed in the data collection. Content analysis was used in the data analysis.

The research findings were as follows:

1. The cloth weaving of both villages dated back to at least 400 years and Have been handed down to younger generations and practicing until today.

2. The weaving processes in the past of both villages depended on natural yarns i.e., silk and cotton. Natural colors were the main source for yarns dying threads. The weaving processes were passed on from mothers to daughters. The products were used in the family and for exchanging things from other people. The present weaving processes, however, have changed to use industrial yarns that is Chinese silk yarns since they were not complicated in preparing processes, cheap, smooth, and easily purchasable although these yarns were chemical dyed. Similar to the past, the weaving processes were still passed on from mothers to daughters. Their weaving techniques are ‘Mudmee’ (ikat/resisted yarn) ‘Chok’ (Discontinuous supplementary weft), ‘Khid’ (Continuous supplementary weft). For the Sapai village weaves, do ikat technique for body part of tubular skirt (‘Pha Sin Mi’). While the DonKo village weavers do ‘Chok’ and ‘Khid’ for the hem part (‘Tin Sin’). The belief and symbolic message of patterns, the present weavers are not understand. They do not weave the old traditional textile design, but make it in a simple design to meet the needs of the customers.

1. The problems and obstacles mostly involved capital, techniques, markets, and the quality of the woven fabric made from Chinese manufactures selling in a cheaper price affected the weavers’ market. The promotion in capital, markets, and trainings for developing the quality of the fabric from the governmental sectors is insufficient.

2. The existence of 'Pha Sin' wearing culture has been practiced by all Laotian women. It has been implanted in the realization of Laotian women and their pride in exposing the uniqueness of their nation. The government sector took an important role in promoting this practice nationwide as seen in the uniform of the officials, students, and women at large.

Keywords: Pha Sin, Cloth Weaving Process, Lao People's Democratic Republic
(Lao PDR)

บทนำ

ผ้าถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรมการทอผ้า นั้นจะได้รับการสืบสานกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีการทอผ้าสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ในวิถีการดำรงชีวิตของคนลาว การทอผ้าถือเป็นหน้าที่ของผู้หญิงซึ่งจะได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าจากคนในครอบครัว โดยมีการทอผ้ามาตั้งแต่วัยเด็ก สู่วัยสาว จนถึงวัยชรา ดังนั้นการทอผ้าจึงถือเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้หญิงลาว สำหรับการทอผ้าทางลาวตอนใต้ที่บ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูน และบ้านดอนโค แขวงจำปาสัก เช่นกัน ยังคงมีการสืบทอดการทอผ้ามาอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการทอผ้าด้วยเส้นไหมจากประเทศจีน ทำให้ผ้าที่ทอเสร็จแล้วมีความแข็งไม่นุ่มเหมือนไหมเลี้ยง แต่เนื่องจากมีราคาถูกจึงทำให้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเช่นกัน ดังนั้นการทอผ้าจึงได้กลายเป็นอาชีพเสริมที่สำคัญ สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการทอผ้าที่บ้านสะผ่าย และบ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งนี้เพราะทั้งสองหมู่บ้าน ถือเป็นแหล่งที่มีการทอผ้าและมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าที่สำคัญและมีชื่อเสียงทางตอนใต้ของ สปป.ลาว โดยเฉพาะการทอผ้าขึ้นหมีและตีนช้อน มีการส่งผ้าที่ผลิตได้ไปจำหน่ายตามที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ สำหรับบ้านสะผ่าย อยู่ห่างจากเมืองปากเซ แขวงจำปาสัก ประมาณ 18 กิโลเมตร มีจำนวนประชากร 3,987 คน มีครัวเรือนจำนวน 720 ครัวเรือน ซึ่งในจำนวนนี้มี ครัวเรือนที่ด้าแผ่น/ด้าผ้า (ทอผ้า) ประมาณ 70 เปอร์เซนต์ (แสงเพ็ด เพ็ดมีไซ 2556 : สัมภาษณ์) ดังนั้นจึงถือได้ว่าอาชีพ ทอผ้าเป็นอาชีพที่เสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี ส่วนใหญ่เป็นการทอผ้าขึ้นหมี จากเส้นไหมจีนประเทศจีน ในด้านการลงทุนมีทั้งชาวบ้านลงทุนเอง และมีนายทุนเป็นผู้ลงทุนให้ โดยต้องทำตามแบบที่นายทุนต้องการ และจะรับซื้อผ้าที่ทอด้กล่าวไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ แต่ปัญหาที่หน่วยงานภาครัฐเป็นห่วงเรื่องการทอผ้าที่บ้าน บ้านสะผ่ายคือ การเร่งผลิตตามความต้องการของตลาดมากเกินไป จนทำให้มาตรฐานและคุณภาพของการทอผ้าขึ้นหมีลดลง (พูทอน สุพันทอง 2556 : สัมภาษณ์) อีกหมู่บ้านหนึ่งที่มีชื่อเสียง ในการทอผ้าเช่นกันคือ บ้านดอนโค เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นเกาะ ตั้งอยู่ไม่ห่างจาก บ้านสะผ่ายนัก จะต้องนั่งเรือจากบ้านสะผ่ายข้ามแม่น้ำโขงไปที่เกาะ ประมาณ 10 นาที บ้านดอนโค มีประชากรจำนวน 386 คน มีครัวเรือนจำนวน 75 ครัวเรือน ซึ่งมีครัวเรือนที่ด้าผ้า (ทอผ้า) ประมาณ 73 เปอร์เซนต์ จึงถือว่าอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพที่เสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

เป็นอย่างดี สำหรับการทอผ้าที่บ้านดอนโค จะทอผ้าที่เป็นเส้นไหมจากประเทศจีนเช่นกัน ส่วนใหญ่จะทอติดชิ้น ในด้านการลงทุนก็จะมีทั้งลงทุนเอง และนายทุนลงทุนให้ ซึ่งมีการนำไปจำหน่ายตามที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเช่นกัน และเนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่สวยงามและเป็นเมืองเก่า จึงทำให้ชาวบ้านได้รวมกลุ่มจัดทำโฮมสเตย์ไว้คอยบริการให้แก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย ราคาที่พักคนละ 30 พันกีบ/คน/คืน (30,000 กีบ)หรือประมาณ 120 บาท (คำพัก ทองอุโล 2556: สัมภาษณ์) การที่บ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค ยังคงมีการสืบทอดการทอผ้ามาจนถึงปัจจุบัน และกลายเป็นแหล่งส่งออกผ้าทอในเชิงธุรกิจที่สำคัญของ สปป.ลาว ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาถึงประวัติความเป็นมา กระบวนการทอผ้า ลวดลาย รวมถึงสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการทอผ้า รวมทั้งบทบาทหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริม สนับสนุน เพื่อเป็นการเสริมสร้างรายได้ และรักษาเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่สืบไป

ในการแต่งกายของผู้หญิงลาว ยังมีการนุ่งผ้าซิ่น (ผ้าถุง) ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการนุ่งไปร่วมงานต่าง ๆ เช่น นุ่งไปงานดอง(แต่งงาน) ไปทำบุญที่วัด ซึ่งจะมีการนุ่งผ้าซิ่นให้สวยงามแตกต่างกันไปตามโอกาส นอกจากนี้ผู้หญิงลาวยังต้องนุ่งผ้าซิ่นในโอกาสต่าง ๆ เช่น นุ่งเป็นเครื่องแบบของนักเรียน/นักศึกษา เครื่องแบบในการทำงาน เป็นต้น ผ้าซิ่น จึงถือได้ว่าผู้หญิงลาวยังคงรักษาประเพณีการแต่งกายในการนุ่งผ้าซิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น แม้กระแสของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากยุคโลกาภิวัตน์ ก็มีได้ส่งผลให้ผู้หญิงลาวเลิกนุ่งผ้าซิ่นแต่อย่างใด ยังคงนุ่งผ้าซิ่นสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าทำไมผู้หญิงลาวยังคงรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวไว้ได้ และหน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริม สนับสนุนในเรื่องการนุ่งผ้าซิ่นนี้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการทอผ้า ที่บ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษากระบวนการทอผ้า คติความเชื่อและลวดลายผ้า (สื่อสัญลักษณ์) ที่บ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)
3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการทอผ้า รวมทั้งบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริม สนับสนุนด้านการทอผ้าที่บ้านสะผ่ายและ

บ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

4. เพื่อศึกษาการคงอยู่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการนุ่งผ้าขึ้นของผู้หญิงลาว และบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการนุ่งผ้าขึ้นของผู้หญิงลาว

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการทอผ้า หมายถึง ขั้นตอนในการผลิตผ้าทอมือ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดออกมาเป็นผืนผ้า ในการวิจัยครั้งนี้จะหมายถึงกระบวนการทอผ้าไหมหรือกระบวนการผลิตผ้าไหมซึ่งมี 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการผลิตเส้นใย ขั้นตอนการย้อมสี และขั้นตอนการทอผ้า ซึ่งจะรวมถึงคติ ความเชื่อและลวดลายบนผืนผ้าด้วย คำว่า “ทอผ้า” สปป.ลาว จะใช้คำว่า “ตำหูก”

ผ้าขึ้น หมายถึง เครื่องนุ่งประจำตัวของผู้หญิง เป็นผืนผ้าที่ได้จากกระบวนการทอผ้าและนำมาเย็บตะเข็บข้างเป็นถุง ซึ่งมีส่วนประกอบ 3 ส่วนคือ ส่วนหัว ส่วนผืน (ตัว) และส่วนตีน ในที่นี้หมายถึง เครื่องนุ่งประจำตัวของผู้หญิงหรือแม่อิงลาว คำว่า “ขึ้น” สปป.ลาว จะใช้คำว่า “ลีน”

ลวดลายผ้า หมายถึง การตัดกันระหว่างสีของเส้นยืนกับเส้นพุ่ง ทำให้เกิดมีสีสันลายแบบต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งมีเทคนิควิธีในการทำให้เกิดลายผ้าที่แตกต่างกัน เช่น ขิด จก ปักมัดหมี่ เป็นต้น โดยลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อความหมายให้ทราบถึงวิถีการดำรงชีวิต ในด้านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น

สปป.ลาว หมายถึง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด และทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นฐานในการศึกษาค้นคว้านี้ คือ

แนวคิดมิติทางวัฒนธรรม

ในแนวคิดนี้ มองการพัฒนาหมายถึง การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและสิทธิ ที่ให้ทุกส่วนของสังคมสามารถกำหนดวิถีชีวิตในความเป็นมนุษย์ของตนเองได้อย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2538 : 32-37) ได้เสนอว่าแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาแท้ที่จริงแล้วไม่ได้ขาดมิติวัฒนธรรม หากแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดทางวัฒนธรรมแบบหยุดนิ่งและตายตัว จึงทำให้มองการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันเท่านั้น ซึ่งผิดทั้งข้อเท็จจริงและธรรมชาติของสังคม

มนุษย์ อีกทั้งยังแสดงนัยของการครอบงำอย่างเต็มเปี่ยม ดังนั้นจำเป็นต้องเปลี่ยนวิธีคิดและกระบวนการทัศน์ ด้วยการหันมาหามิติวัฒนธรรมที่เคลื่อนไหวและมีชีวิตแทนที่ เพื่อที่จะได้เข้าใจทางเลือกในการพัฒนาให้มีทิศทางที่หลากหลายมากขึ้น และสามารถกำหนดทางเลือกในการพัฒนาได้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมและวัฒนธรรม เพราะการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมนั้นประกอบไปด้วยกระบวนการต่าง ๆ ตั้งแต่การเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่และการปรับตัวเกี่ยวกับระบบคุณค่าอุดมการณ์ ระบบภูมิปัญญา และระบบสิทธิอำนาจ ซึ่งต้องปฏิบัติกรอย่างต่อเนื่อง มิติทางวัฒนธรรมเป็นการมองปัญหาแบบเป็นองค์รวม หมายความว่า มองสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์กัน โดยที่ไม่แยกแยะเป็นส่วน ๆ ต้องมองดูปัญหาอย่างเป็นระบบ และมองให้เห็นภาพรวม มองความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน นั่นคือวิธีการมองโดยใช้มิติทางวัฒนธรรม มิติทางวัฒนธรรมมองในเชิงเคลื่อนไหวไม่วัฒนธรรมเป็นภาพนิ่งในเชิงอนุรักษ์ เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ แต่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไม่ใช่เปลี่ยนแปลงอย่างไร้ทิศทาง หากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากพลังทางสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงต้องมีการผลิตซ้ำ หรือ การผลิตใหม่ทางวัฒนธรรมคือ วัฒนธรรมมีการพัฒนาและปรับตัวเองเพื่อที่จะมีส่วนผลักดันแก้ไขปัญหาและมิติทางวัฒนธรรมต้องมองให้เข้าใจถึงความพยายามที่จะปลดปล่อยให้ยอมรับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ปลดปล่อยจากการครอบงำทางความคิดและจะต้องส่งเสริมให้เห็นศักยภาพและเข้าใจภูมิปัญญาของคนของตนเอง

ดังนั้นแนวคิดมิติทางวัฒนธรรม มองว่าวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ วัฒนธรรมมีการพัฒนาและปรับตัว หากแต่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากพลังทางสังคม โดยการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หรือการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรม เข้ามาใช้แก้ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวคิดมิติทางวัฒนธรรมนี้ จะทำให้เราเข้าใจในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงและการปรับเปลี่ยน ในเรื่องการทอดผ้าของบ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค รวมถึงการคงอยู่ของการนุ่งซิ่นของผู้หญิงลาว

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

ทฤษฎีนี้มีองค์สมว่าเป็นระบบระบบหนึ่งซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่ยึดเหนี่ยวและมีความสัมพันธ์กัน และอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ในทุกส่วน ซึ่งจะส่งผลกระทบไปถึงส่วนอื่น ๆ ด้วย สังคมนั้นจะดำรงอยู่ได้จะต้องมีโครงสร้างเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ในสังคม เช่น ผลิตสมาชิกใหม่ ผลิตอาหาร หรืออบรมสั่งสอน เป็นต้น หน้าที่เหล่านี้ก่อให้เกิดสถาบัน

ในสังคมขึ้น เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันแต่ละสถาบันเหล่านี้ต้องปฏิบัติหน้าที่สนองตอบต่อสถาบันสังคมอื่น ๆ ด้วย จึงจะทำให้สังคมอยู่ในสภาพสมดุล ถ้าหากเกิดปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงขึ้นที่สถาบันใดสถาบันหนึ่ง สถาบันที่เหลืออื่น ๆ ก็จำเป็นต้องปรับตัวเข้าหากัน หรือมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย ทฤษฎีนี้จึงเน้นแบบแผนรวมหรือโครงสร้างของการจัดองค์กรในสังคม โดยมีหน้าที่ต่าง ๆ กันในการสนองตอบความต้องการของคนในสังคม หากเกิดสภาพที่ไม่สามารถตอบสนองได้ หรือทำหน้าที่บกพร่อง (dysfunction) ก็จะต้องปรับและเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่ดุลยภาพใหม่ (สุจรรยา จันทศิริ ม.ป.ป. : 1-2) ซึ่งทฤษฎีนี้น่าจะเป็นคำตอบที่ทำให้ทราบว่าเพราะเหตุใดการทอผ้าและการนุ่งผ้าขึ้นของผู้หญิงในสปป.ลาว จึงยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodologies) ศึกษาเกี่ยวประวัติความเป็นมาของการทอผ้า กระบวนการทอผ้า คติ ความเชื่อ ลวดลายผ้าทอ สภาพปัญหาอุปสรรคของการทอผ้า และแนวทางการพัฒนาการทอผ้าที่บ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค รวมถึงและบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริม สนับสนุนการทอผ้าและการส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการนุ่งผ้าขึ้นของผู้หญิงลาว

ประชากร ในการศึกษาครั้งนี้ประชากรคือ ผู้นำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทอผ้าในระดับแขวงและระดับชุมชนของบ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค เมืองชะนะสมบูรณ์ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key Informant) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน เช่น นายบ้าน รองนายบ้าน ประธานสหพันธ์แม่หญิง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้อาวุโสชาวบ้านผู้ทอผ้า ผู้จำหน่ายผ้าในชุมชน เป็นต้น จำนวนหมู่บ้านละ 15 คน และสัมภาษณ์ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ในระดับแขวง เช่น ประธานสหพันธ์แม่หญิงแขวงจำปาสัก ประธานสหพันธ์แม่หญิงแผนกกิจกรรม ส่วนการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ประกอบด้วย ผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับชุมชน เช่น นายบ้าน รองนายบ้าน ประธานสหพันธ์แม่หญิง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้อาวุโส ชาวบ้านผู้ทอผ้า เป็นต้น หมู่บ้านละ 10 คนเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการทอผ้า กระบวนการทอผ้า คติ ความเชื่อ ลวดลายผ้าทอ สภาพปัญหา อุปสรรคของการทอผ้า และ แนวทางการพัฒนาการทอผ้าที่บ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค๋ รวมถึงและบทบาทของหน่วยงาน ภาครัฐในการส่งเสริม สนับสนุนการทอผ้าและการส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการนุ่งผ้าซิ่นของ ผู้หญิงลาว และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้า จุดแข็ง จุดอ่อน สภาพ ปัญหา อุปสรรคของการทอผ้า การส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และแนวทางการ พัฒนาการทอผ้าของบ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค๋

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษา รวบรวมเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าของประเทศไทยและสปป.ลาว จากนั้นจึงขอหนังสือ ราชการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์นักวิจัยร่วมและ ขอความ อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยจำปา สัก ประธานสหพันธ์แม่หญิงแขวงจำปาสัก นายบ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค๋ เมืองชะนะสมบุญ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) คณะผู้วิจัยลงเก็บรวบรวม ข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการเปิดเผยตัว โดยแจ้งไปยังหน่วยงาน ผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทราบและบอกวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขั้นตอนการวิจัยเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูล โดยมีการประสานงานในการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มไว้ล่วงหน้า หลังจากนั้นจึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยใช้วิธี การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ และมีการตรวจสอบ ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ความตรงของข้อมูล (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อมูลมากที่สุด แล้วนำมาเรียบเรียง สรุปประเด็นสำคัญ โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Approach Analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ผ้าซิ่น : กรณีศึกษาเมืองชะนะสมบุญ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการทอผ้า จากคำบอกเล่า พบว่า ทั้งบ้านสะฝ่ายและบ้านดอน โคมีประวัติการตั้งถิ่นฐานร่วมกันมาไม่ต่ำกว่า 400 ปี ซึ่งในขณะนั้นก็ได้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม)และตำหูก(ทอผ้า) แล้ว และยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งสองหมู่บ้าน มีชื่อเสียงในด้านการทอผ้าของสปป.ลาว ทางตอนใต้ โดยบ้านสะฝ่ายมีชื่อเสียงในการทอผ้าซิ่น หมี่ ส่วนบ้านดอนโค มีชื่อเสียงในด้านการทอตีนซิ่น

2. กระบวนการทอผ้า ในกระบวนการทอผ้า 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการผลิตเส้นใย ขั้นตอนการย้อมสี และขั้นตอนการทอผ้า ในอดีตกระบวนการทอผ้าทั้งสองหมู่บ้าน จะใช้เส้นใยจากธรรมชาติคือไหมและฝ้าย ใช้สีธรรมชาติในการย้อม ส่วนการทอผ้า ในการถ่ายทอดการทอผ้า จะเป็นการถ่ายทอดจากแม่สู่ลูกสาว ตั้งแต่ในวัยเด็ก การทอผ้าเพื่อใช้ในครอบครัวและนำไปแลกเปลี่ยน ส่วนใหญ่จะใช้เทคนิควิธีการมัดหมี่ จก ชิด และมีลวดลายแบบโบราณ เช่น ลายรูปสัตว์ต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันกระบวนการทอผ้าทั้งสองหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป โดยจะใช้เส้นใยอุตสาหกรรมคือเส้นใยไหมจากประเทศจีนแทน เนื่องจากไม่มีขั้นตอนในการเตรียมเส้นไหมที่ยุ่งยาก ราคาถูก เส้นไหมเรียบ หาซื้อได้สะดวก ใช้สีเคมีในการย้อม และการทอผ้า ก็ยังคงมีการถ่ายทอดจากแม่สู่ลูกสาวเช่นเดียวกับในอดีต ส่วนใหญ่จะทอผ้าเพื่อการจำหน่ายเพราะเป็นอาชีพที่เสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดีโดยมีรายได้จากการทอผ้าประมาณ 7,200 บาท/คน/เดือน เทคนิควิธีในการทอผ้าจะใช้ การมัดหมี่ จก ชิด ส่วนใหญ่ที่บ้านสะฝ่ายใช้เทคนิควิธีการมัดหมี่เพื่อทอผ้าซิ่นหมี่ ส่วนบ้านดอนโคจะใช้เทคนิควิธี ชิดและจก ในการทอตีนซิ่น สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับลวดลายผ้าที่ชาวบ้านทอ จะไม่เข้าใจความหมาย และจะไม่ทอลวดลายผ้าโบราณ เช่น ลายคน ลายสัตว์ต่าง ๆ เพราะทอขาย ส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่นิยม ลวดลายจากธรรมชาติและลวดลายตามที่นายทุนสั่ง หรือเป็นลวดลายง่าย ๆ เพื่อผลิตให้ทันตามความต้องการของตลาด เช่น ลายหมี่หมากจับ หมี่วง หมี่ขอ หมี่นาค หมี่ทวน ลายดอกกาบ ลายดอกจัน เป็นต้น

3. สภาพปัญหา อุปสรรค ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทุน ส่วนหนึ่งเป็นทุนของชาวบ้าน และอีกส่วนหนึ่งเป็นทุนของนายทุน โดยเฉพาะที่บ้านสะฝ่าย ส่วนใหญ่เป็นทุนที่นายทุนซื้อวัสดุอุปกรณ์มาให้ แล้วรับซื้อผ้าทอคืน แม้จะไม่ต้องห่วงในเรื่องตลาดแต่ก็ทำให้ชาวบ้านได้รายได้ลดลง ส่วนผู้ที่ลงทุนเองจะมีปัญหาในเรื่องตลาด ปัญหาด้านเทคนิค และปัญหาคุณภาพของการทอ อันเนื่องจากการเร่งการผลิตให้ทันตามความต้องการของตลาดมากเกินไป และปัญหาจากผ้าทอโรงงานจากประเทศจีนที่ทอผ้าซิ่นเลียนแบบ ซึ่งมีราคาถูกเข้ามาตีตลาด ทำให้ได้รับผลกระทบ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนเรื่องทุน ตลาดและการอบรมด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนา

คุณภาพของผ้าทอ สำหรับบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริม สนับสนุนการทอผ้า นั้น ยังมีค่อนข้างน้อย

4. การคงอยู่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการนุ่งผ้าซิ่น การที่ผู้หญิงลาว ยังคงรักษาวัฒนธรรมการนุ่งผ้าซิ่นได้เป็นอย่างดี ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ก็ไม่ได้ทำให้ผู้หญิงลาวเลิกนุ่งซิ่น อันเนื่องมาจากเป็น “ฮีตคอง” ประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบทอดมาจนกลายเป็นวิถีชีวิต และเป็นจิตสำนึก เป็นความภาคภูมิใจ และยังเป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของชาติอีกด้วย นอกจากนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่หน่วยงานภาครัฐมีส่วนส่งเสริม สนับสนุน โดยประกาศให้การนุ่งผ้าซิ่นของผู้หญิงลาว เป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมประจำชาติ และจะต้องนุ่งซิ่นในโอกาสต่าง ๆ เช่น เครื่องแบบเจ้าหน้าที่รัฐ เครื่องแบบนักเรียน/นักศึกษา และการไปติดต่อราชการ ดังนั้นจึงทำให้การนุ่งผ้าซิ่นของผู้หญิงลาวยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย ขออภิปรายผลจากข้อค้นพบดังนี้

1. จากการศึกษาประวัติหมู่บ้านสะผ่ายและบ้านดอนโค ถือว่ามีประวัติความเป็นมา ร่วมกันของการไม่ต่ำกว่า 400 ปี เป็นกลุ่มของลาวลุ่ม และมีประวัติการทอผ้ามาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะบ้านสะผ่ายจะมีชื่อเสียงในการทอผ้าซิ่นหมี่ ส่วนบ้านดอนโคจะมีชื่อเสียงในการทอตีนซิ่น และในปัจจุบันทั้งสองหมู่บ้านมีจำนวนครัวเรือน ที่ประกอบอาชีพทอผ้าสูงถึง 70 เปอร์เซ็นต์ ย่อมแสดงให้เห็นว่าอาชีพทอผ้าทั้งผ้าซิ่นหมี่ และตีนซิ่น เป็นอาชีพที่เสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี เมื่อเปรียบเทียบสภาพของหมู่บ้านทั้งสอง จะเห็นได้ว่าบ้าน สะผ่ายเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตชานเมืองและเป็นหมู่บ้านใหญ่ จึงทำให้ความสัมพันธ์การช่วยเหลือเกื้อกูลและการรวมกลุ่มของคนในสังคม มีน้อยลง ในขณะที่บ้านดอนโคมีสภาพเป็นเกาะ เป็นลักษณะสังคมปิด จึงทำให้วัฒนธรรมในชุมชนยังมีความเหนียวแน่น มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งการ และกัน รวมทั้งการรวมกลุ่มของคนในสังคมยังมีค่อนข้างมาก จะเห็นได้จากการรวมกลุ่มกัน ในการจัดทำโฮมสเตย์ เป็นต้น

2. กระบวนการทอผ้าทั้ง 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการผลิตเส้นใย ขั้นตอนการย้อมสี และขั้นตอน การทอผ้า ในปัจจุบันทั้งสองหมู่บ้านไม่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและย้อมสีธรรมชาติแล้ว เนื่องจากมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและมีปัญหา โดยเฉพาะเส้นไหมเลี้ยง เวลาทอจะทอยาก

เพราะมีความผิด และมีชีใหม่ ราคาแพง ขายยาก ต่อมาเมื่อมีการนำเส้นไหมสังเคราะห์จากประเทศจีนมาใช้ในการทอ ประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ทำให้มีการทอผ้าขึ้นใหม่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเนื่องจากเส้นไหมจีน เส้นจะเรียบ ทอง่าย หาซื้อได้สะดวก มีราคาถูก จึงทำให้ราคาของผ้าทอมีราคาถูกตามไปด้วยทำให้ขายได้ง่าย และสามารถทอได้คราวละมาก ๆ ตามความต้องการของตลาด จนทำให้มีชื่อเสียงด้านการทอผ้าของลาวตอนใต้ เนื่องจากเป็นทั้งแหล่งผลิตรายใหญ่และเป็นแหล่งรับซื้อผ้าทอจากชาวบ้านทั้งบ้าน สะผ่ายและบ้านดอนโค โดยมีการส่งผ้าขึ้นใหม่และตีนขึ้นออกไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ เช่น ส่งไปจำหน่ายที่ เวียงจันทน์ สะหวันนะเขต อุดตะปือ เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น ถึงแม้ผ้าขึ้นที่ทอจากเส้นไหมจีนจะมีปัญหาในเรื่องของความแข็ง ไม่ทน แต่ก็ยังสามารถทอผ้าขึ้นใหม่จำหน่ายไปได้เรื่อย ๆ เพราะมีราคาที่ถูกลงกว่าผ้าขึ้นที่ทอจากไหมเลี้ยง คนระดับกลางไปถึงระดับล่างและนักท่องเที่ยวสามารถซื้อไว้ใช้ได้ และการที่ผู้หญิงลาวยังคงนุ่งผ้าขึ้นในชีวิตประจำวัน และในโอกาสต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผ้าขึ้นใหม่ที่บ้านสะผ่ายและตีนขึ้นบ้านดอนโค ยังคงเป็นที่นิยมและเป็นที่ต้องการของตลาด

ในด้านการถ่ายทอดการทอผ้าจะเป็นการถ่ายทอดจากแม่สู่ลูก และมีการสืบทอดโดยคนในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นลูกสาว หลาน ญาติพี่น้อง ถึงแม้ว่าจะออกไปทำงานนอกบ้านแต่เมื่อกลับมาก็ต้องมาทอผ้าช่วยครอบครัวเสมอ ดังนั้นจึงสอดคล้องกับแนวคิดมิติทางวัฒนธรรมที่มีการผลิตซ้ำในการทอผ้าและทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ที่ทุกส่วนของสังคมโดยเฉพาะสถาบันครอบครัวได้ทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ มีการสืบทอดการทอผ้าและการนุ่งผ้าขึ้นของผู้หญิงลาว จากรุ่นสู่รุ่นจึงทำให้การทอผ้าและการนุ่งผ้าขึ้นยังคงอยู่ในสังคมตลอดมา อีกทั้งการทอผ้ายังเป็นรายได้ที่สำคัญให้กับครอบครัว จึงทำให้การทอผ้าใน สปป.ลาว ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เทคนิควิธีการทอผ้าให้เกิดลวดลาย ส่วนใหญ่จะเป็นการมัดหมี่ ขิดและจก ซึ่งถือเป็นฝีมือในการสร้างลวดลายของชนเผ่าลาวลุ่ม (ดวงเดือน บุนยวงและเวียงคำ นันทวงดวงสี 2001 : 101) ซึ่งสอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในระยะแรกที่บ้านสะผ่ายและบ้านดอนโคว่า เป็นกลุ่มลาวลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานแทนกลุ่มลาวเทิงอยู่มาก่อน จากการที่ชาวบ้านดอนโคทอตีนขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการทอตีนขึ้นจะทอได้มากกว่าการทอผ้าขึ้นใหม่ และขายได้ง่ายกว่า (ในเวลา 1 วัน จะทอผ้าขึ้นใหม่ได้ 1 ผืน ส่วนตีนขึ้นจะทอได้ 2 ผืน) รวมทั้งส่วนใหญ่ชาวบ้านดอนโคจะลงทุนในการทอผ้าเอง ดังนั้นจึงต้องทอให้ได้จำนวนมากและต้องรีบขาย เพื่อจะได้นำทุนมาหมุนเวียนต่อไป สำหรับ คติความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายผ้าที่ทอ ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยทราบความหมาย โดยเฉพาะลวดลายโบราณที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และสัตว์ในนิทานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ลายนาค ลายปราสาท

ลายช้าง ซึ่งปัจจุบันจะไม่ค่อยทอลวดลายโบราณ เพราะหายาก ดังนั้นจึงทำให้ผู้ทอไม่ทราบความหมาย ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทอลวดลายจากธรรมชาติและลายจินตนาการ ซึ่งเป็นลวดลายที่มีอยู่ในท้องถิ่น ลวดลายที่นิยม และลวดลายตามที่นายทุนสั่ง หรือเป็นลวดลายง่าย ๆ เพื่อเร่งผลิตให้ทันตามความต้องการของตลาด เช่น ลายหมี่หมากจับ หมี่ขอ หมี่นาค หมี่ทวน หมี่ปลาสร้อย ลายดอกกาบ ลายดอกผักแว่น ลายดอกจัน ลายต้นไม้ ลายแฉวง เป็นต้น

3. ปัญหา อุปสรรคของการทอผ้า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทุนเนื่องจากไม่มีทุนจากหน่วยงานภาครัฐมาสนับสนุน ส่วนหนึ่งเป็นทุนของชาวบ้าน และอีกส่วนหนึ่งเป็นทุนของนายทุน โดยเฉพาะที่บ้านสะผ่าย ส่วนใหญ่เป็นทุนที่นายทุนซื้อวัสดุอุปกรณ์มาให้ ชาวบ้านทอ แม้จะไม่ต้องห่วงในเรื่องตลาดแต่ก็ทำให้ชาวบ้านได้รายได้ลดลง ส่วนผู้ที่ลงทุนเองแม้จะได้รายได้มากกว่าก็จะมีปัญหาในเรื่องตลาดบ้าง บางครั้งต้องนำผ้าไปขายเองที่บ้านสะผ่าย ตลาดปากเซ หรือบริเวณตลาดชายแดนช่องเม็ก ปัญหาด้านเทคนิคในการแต้มหมี่ เช่น สีที่ใช้แต้มหมี่ซีดจาง เป็นต้น และปัญหาคุณภาพของการทอ เช่น รอยตำหนิในลวดลายของผ้าชิ้นหมี่ อันเนื่องจากการเร่งการผลิตให้ทันตามความต้องการของตลาดมากเกินไป และปัญหาจากผ้าทอโรงงานจากประเทศจีนที่ทอผ้าชิ้นเลียนแบบ ซึ่งมีราคาถูกเข้ามาตีตลาด ทำให้ได้รับผลกระทบ หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนเรื่องทุน ตลาดและการอบรม แนะนำ เทคนิคต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผ้าทอสำหรับบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริม สนับสนุนการทอผ้าชิ้นนั้นยังมีค่อนข้างน้อย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่างบประมาณภาครัฐมีอยู่อย่างจำกัด และอาจจะเป็นไปได้ว่าชาวบ้านน่าจะมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในด้านการทอผ้าอยู่แล้ว

4. การที่ผู้หญิงลาวยังคงรักษาวัฒนธรรมการนุ่งผ้าชิ้นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการนุ่งผ้าชิ้นเป็น “ฮึดคง” ประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา จนกลายเป็นวิถีชีวิตเป็นความภาคภูมิใจ ใครที่ไม่นุ่งชิ้นถือว่าไม่ปฏิบัติตาม “ฮึดคง” ซึ่งจะถูกมองจากสังคมในทางไม่ดี ดังนั้นการใช้ “ฮึดคง” เป็นบรรทัดฐานทางสังคมในการอบรมสั่งสอนจากแม่สู่ลูกสาว จึงทำให้ผู้หญิงลาวยังคงมีการนุ่งชิ้นมาตลอด การนุ่งผ้าชิ้นของผู้หญิงลาว จะมีความแตกต่างกันบ้างตามกาลเทศะ โดยเฉพาะไปวัด จะต้องนุ่งผ้าชิ้นที่เรียบร้อย และมีผ้าเปี่ยงเสมอ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือไปตามเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ผ้าชิ้นต้องมีความสวยงาม ส่วนการนุ่งผ้าชิ้นที่ถือว่าต้องมีความสวยงามและมีราคาแพงที่สุด คือ การไปร่วมงานกินดอง(งานแต่งงาน) การนุ่งผ้าชิ้นของผู้หญิงลาวไม่ได้มีกฎหมายในการบังคับแต่อย่างใด แต่จะเป็นไปตาม “ฮึดคง” ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน โดยประกาศให้การนุ่งผ้าชิ้นของผู้หญิงลาว เป็นเอกลักษณ์

และวัฒนธรรมประจำชาติ โดยจะต้องมุ่งขึ้นในโอกาสต่าง ๆ เช่น เป็นรูปแบบนักเรียน/นักศึกษา เป็นรูปแบบเจ้าหน้าที่รัฐ และการไปติดต่อราชการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงลาวยังคงมุ่งผ้าขึ้นสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ผ้าทอของหมู่บ้าน เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาของการทอผ้า เป็นแหล่งรวบรวมผ้าโบราณต่าง ๆ และรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาในด้านการทอผ้า อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในท้องถิ่น และแก่นักท่องเที่ยวผู้สนใจอีกด้วย

ควรส่งเสริมบ้านดอนโค ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของตอนลาวใต้ โดยมีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยู้งักกันแพร่หลายและกว้างยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านได้อีกทางหนึ่ง

จากการที่ต้องเร่งทอผ้าให้ทันตามความต้องการของตลาด จะทำให้คุณภาพของผ้าทอลดลง ซึ่งอาจส่งผลเสียด้านราคาในระยะยาว ดังนั้นชาวบ้านจะต้องรักษาคุณภาพและมาตรฐานการทอผ้าเอาไว้ ตลอดจนควรมีการอนุรักษ์ พื้นฟูลวดลายโบราณ และเก็บรวบรวมความหมายของลวดลายผ้าทอโบราณไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา และแต่ละหมู่บ้านควรหาลวดลายหรือเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของตน และส่งเสริมให้รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

หน่วยงานภาครัฐ ควรส่งเสริม สนับสนุนในเรื่องเงินทุน และตลาด และควรมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับสถาบันทางการศึกษา ในการพัฒนาผ้าทอให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานเพิ่มขึ้น รวมทั้งควรมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ทราบเกี่ยวกับคุณภาพของผ้าทอที่ลอกเลียนแบบ ซึ่งไม่มีคุณภาพ

ควรมีการทำข้อตกลงให้ความร่วมมือ ในการช่วยเหลือกันระหว่างหน่วยงานของประเทศไทยและหน่วยงานของ สปป.ลาว เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้การอบรมแนะนำ เทคนิคต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาผ้าทอให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ขอขอบคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องทุกท่าน และขอขอบคุณ อธิการมหาวิทยาลัยจำปาสัก สปป.ลาว ที่อนุเคราะห์ผู้ร่วมวิจัย ขอขอบคุณหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าของ สปป.ลาว รวมทั้งชาวบ้านสะผ่าย

และบ้านดอนโค เมือง ชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ทุกท่านที่ช่วยให้การอนุเคราะห์ข้อมูลเป็นอย่างดี

อ้างอิง

คำภัก ทออุไล. ข้อมูลทั่วไปบ้านดอนโค (สัมภาษณ์). นายบ้านดอนโค ณ ศาลาริมน้ำ วัดสีลัดตะนะสาสดาราม, 13 พฤษภาคม 2556.

ดวงเดือน บุญยาวและเวียงคำ นันทะวงดวงสี,บรรณาธิการ. **ผ้าแพ้นี้ มีตำนาน**. ขอนแก่น: สิริพันธ์ ออฟเซต, 2001.

พุดอน สุพันธ์ทอง. การส่งเสริมสนับสนุนการทอผ้าแขวงจำปาสัก (สัมภาษณ์). รองประธานสหพันธ์แม่หญิงแขวงจำปาสัก ณ ห้องการสหพันธ์แม่หญิงแขวงจำปาสัก เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, 8 เมษายน 2556.

สุจรรยา จันทรศิริ. **ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่** (ออนไลน์) ม.ม.ป. (อ้างเมื่อ 18 สิงหาคม 2557). จาก elearning2.utcc.ac.th/officialtcu/econtent/HG010/lesson2.pdf

แสงเพ็ด เพ็ชรมีไซ. ข้อมูลทั่วไปบ้านสะผ่าย (สัมภาษณ์). นายบ้านสะผ่าย ณ ศาลากลางบ้านสะผ่าย 12 พฤษภาคม 2556.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิอำนาจและการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.